

VI. METODOLOŠKI OBJASNUVAWA ZA TABELI TE OD DEVI ZNI OT SEKTOR

Platen bilans (Tabeli 40-51)

Platni ot bilans pretstavuva statistički izveštaj za opredelen vremenski period, koj sistematski gi sumira site ekonomski transakcii na Republika Makedonija so ostatokot od svetot.

Soglasno Zakonot za Narodna banka na Republika Makedonija i propisite od domenot na deviznoto rabotewe, Narodna banka na Republika Makedonija (NBRM) e institucija odgovorna za sostavuvawe i sledewe na izveštaj uvaweto na platni ot bilans.

Platno-bilansnata statistika na Republika Makedonija vo osnova se podgotvuva vo soglasnost so metodologijata na Mejunarodniot Monetaren Fond (Priručnik za platen bilans, petto izdanie - PPB). Podatocite se objavuvaat na mesečna osnova, vo milioni SAD dolari. Transakciite denominirani vo drugi valuti se konvertiraat vo SAD dolari ekvivalentno na devizni ot kurs na denot na transakcijata.

Osnovni izvori na podatoci za izveštaj uvaweto na platni ot bilans se:

- edinstveni ot carinski dokument (ECD) za nadvorenno-trgovskata razmena na Republika Makedonija;
- sistemot za izveštuvawe za platni ot promet na bankite so stranstvo (PPS);
- sistemot za izveštuvawe za nadvorenno dolg (KZ);
- bankarskite izveštaji za sostojbata na sredstvata i obvrskite (KNBIFO);
- dopolnitelni izveštaji na NBRM za menuvankoto rabotewe i za sostojbata na oficijalni te devizni rezervi na Republika Makedonija.

Platen bilans: oddelni stavki

TEKOVNA SMETKA

Stoki

Izvor na podatoci za nadvorenno-trgovskata razmena na Republika Makedonija e carinskata dokumentacija (ECD), koja se priбира od strana na Carinskata Uprava na Republika Makedonija, a se obrabotuva i objavljuje od strana na Državni ot zavod za statistika na Republika Makedonija (DZSRM) i NBRM.

DZSRM soglasno metodologijata za evidentirawe na nadvorenno-trgovskata razmena vo trgovskata statistika, gi objavuva podatocite za izvozot na f.o.b. osnova, a za uvozot na c.i.f. osnova.

NBRM soglasno preporakite na PPB pri evidentirawe na stokite vo platniot bilans vrši prilagoduвање za opfati i klasifikacija i toa za:

- opfati: za vrateni te stoki i za fakturnata vrednost na izveštaj enata usluga za popravka na stoki te;
- klasifikacija: za c.i.f./f.o.b. faktorot i dorabotkite. Vo platniot bilans izvozot i uvozot se prikauvaat na f.o.b. osnova, poradi što e neophodno prilagoduвање na uvozot c.i.f. za c.i.f./f.o.b. faktorot. Vo periodot od 1993 do 1997 godi na c.i.f./f.o.b. faktorot e utvrden vrz osnova na prosejni te mejunarodno opredeleni stapki za presmetka na ovie trošoci. Od 1998 godi na navamu c.i.f./f.o.b. faktorot se presmetuva po utvrdena metodologija koja se bazi ra na podatocite od ECD za transport i osiguruvawe na pariteti te so destinacija vo Republika Makedonija prilagodeni na celokupni ot uvoz.

Uslugi

Transport: Podatocite koi se odnesuvaat na transportot se od platniot promet na bankite so stranstvo. Postoi možnost za dezagregacija po vid na transport (vozdušen, pomorski, železnički i paten) i po kategorija na uslugi (prevoz na stoki, patnici i ostanato). Prilagoduвање se vrši i kaj odliot na transportni uslugi (prevoz na stoki) za delot od c.i.f./f.o.b. faktorot koj se odnesuva na trošocite za prevozni uslugi izveštajeni od nerezidenti.

Turizam: Izvor se podatocite od platni ot promet na bankite so stranstvo.

Ostanati uslugi: Osnoven izvor se podatocite od platni ot promet na bankite so stranstvo za izveštajeni te naplati od i plašawa kon nerezidenti po vidovi na uslugi: telekomunikacioni uslugi, investicioni raboti, osiguruvawe, delovni, vladini i ostanati uslugi. Prilagoduвање se vrši i kaj odliot za osiguruvawe za delot od c.i.f./f.o.b. faktorot koj se odnesuva na trošocite za osiguruvawe pri prevozot na stoki.

Dohod

Dohodot kako komponenta na platniot bilans proizleguva od: nadomest za vraboteni (rezidenti vraboteni kaj nerezidenti i obratno) i dohod od investicii. Dohodot od investicii pretstavuva kapitalna dobivka od direktnite investicii, portfolio investicii i ostanatite investicii (dividendi, kamati na zaemi i krediti i sl.).

Dohod od direktni investicii: Vo podatocite se opfateni samo platni te i naplateni te dividendi preku platni ot promet na bankite so stranstvo. Reinvestiranata dobivka ne se vključuva.

Dohod od ostanati investicii: Vo podatocite se opfateni naplatenite i platenite kamati na depoziti, kratkoro~ni, srednoro~ni i dolgoro~ni zaemi i krediti. Naplatenite kamati gi so~inuuat pri l i vi te na kamati od deviznite depoziti na smetki vo stranstvo (kamatata na of i cijalni te devizni rezervi i na devizni te sredstva na bankite). I zvor se podatocite od platni ot promet na bankite so stranstvo i izve{ tai te na NBRM za sostojbata na of i cijalni te devizni rezervi. Platenite kamati se odnesuuat na dospaenite tekovni obvrski po kamati za koristenite srednoro~ni i dolgoro~ni stranski zaemi i krediti. I zvor se podatocite od KZ koi zadol`itelno se registri raat vo NBRM.

Tekovni transferi

Oficijalnite transferi vo najgol em del se odnesuuat na pari~na i stokova pomo{ dobi ena od vl adi na stranski dr`avi i me|unarodni organizacii. I zvor na podatoci za pari~nite transferi e platni ot promet na bankite so stranstvo, a za stokovite transferi carinskata evidencija.

Privatnite transferi gi so~inuuat: doznakite vo i od stranstvo na doma{nite fizi~ki lica, otkupenata i prodadenata efektivna menuva~ki ot pazar i ostanatite trasferi od koj najgol em del se rentite, penzite, invalidninite i dr. Osnoven izvor na podatoci e platni ot promet na bankite so stranstvo.

Otkupenata i prodadenata efektivna menuva~ki ot pazar soglasno PPB treba da se klasif icira vo kapitalno - finansnata smetka na platni ot bilans. Me|utoa, so ogl ed deka gol em del od ovie sredstva poteknuuat od naplatite na rezidenti od nerezidenti po dadeni stoki i uslugi (si va ekonomija) i primeni transferi vo efektivni stranski pari, ovi e transakcii se evidenti raat kako del od tekovnata smetka na platni ot bilans (privatni transferi).

KAPITALNA I FINANSNA SMETKA

KAPITALNA SMETKA

Opfateni se kapitalnite transferi za koi izvor na podatoci e platni ot promet na bankite so stranstvo.

FINANSNA SMETKA

Direktni investicii: Direktnite investicii gi opfa}aat vlogovite vo stoka i vo pari. I zvor na podatoci za pari~nite vlogovi e platni ot promet na bankite so stranstvo, a za stokovite vlogovi carinski te dokumenti. Reinvestiranata dobi vka ne se vkl u~uva. Trgovskite krediti pome|u povrzani te subjekti ne se evidenti raat oddelno i se vkl u~eni vo stavkata drugi investicii od platni ot bilans.

Portfolio investicii: I zvor na podatoci za portfolio investiciite e platni ot promet na bankite so stranstvo.

Drugi investicii:

Trgovski krediti: Trgovskite krediti (odobreni vo stranstvo i primeni od stranstvo) pretstavuuat razlika pome|u fizi~kata razmena na stokite i naplatite odnosno pla}awata za isti te. Podatoci te za trgovskite krediti kako procenka se izvedeni od podatoci te za stokovnata razmena od carinski te dokumenti i izvr{ enite naplati i pla}awa od platni ot promet po osnov na izvoz i uvoz na stoki. Dokol ku vrednosta na fizi~ki ot izvoz e pogolema od vrednosta na naplatenite izvoz, razlika se evidenti ra kako odobren trgovski kredit (so negativen predznak). Ako vrednosta na uvezanata stoka e pogolema od pla}aweto po osnov na uvoz na stoki, razlikata se evidenti ra kako primeni trgovski kredit (so pozitivni predznak).

Zaemi: Vo kategorijata zaemi se prika`uuat koristenata i obvrskite za otplata na glavni na, po srednoro~ni i dolgoro~ni zaemi i krediti. Dovtasani te, a neplateni obvrski za glavni na i kamata se evidenti raat vo kategorijata drugi investicii - drugo. Podatocite se baziraat na izve{ tai te za srednoro~ni ot i dolgoro~ni ot javeni pri vateni nadvoren dolgi zgotveni vo NBRM vrz osnova na KZ koi zadol`itelno se registri raat vo NBRM.

Valut i i depoziti: Podatocite se odnesuuat prvenstveno na promeni te na devizni te sredstva i devizni te obvrski na bankite. I zvor na podatoci se mese~nite bankarski izve{ tai - KNBIFO i platni ot promet na bankite so stranstvo. Promeni te na devizni te sredstva i obvrski na bankite se iska`ani so delumno i skl u~uvawe na me|uval utarni te promeni.

Promeni te na devizni te sredstva na naseleni etoja opfa}aat neto polo`enata efektivna devizni smetki na gra|anite vo bankarski ot sistem namalena za uvozot na stoki od fizi~ki lica. I zvor na podatoci za neto polo`enata efektivna devizni smetki e platni ot promet na bankite so stranstvo, a za uvozot na stoki od fizi~ki lica carinski te deklaracii.

Bruto oficijalni rezervi: Podatocite se odnesuuat na promeni te na sostojbata na oficijalni te devizni rezervi. I zvor na podatoci se izve{ tai te na NBRM za sostojbata na devizni te rezervi presmetani po kurs na denot na izve{ tajni ot peri od.

Nadvore{ no-trgovska razmena (Tabeli 52 i 53)

I zvor na podatoci za nadvore{ no-trgovskata razmena e DZSRM. Podatoci te za stokovната razmena na Republika Makedonija so stranstvo se podgotvuvaat soglasno osnovnite statisti~ki standardi, definiciji i preporaki na OON za konceptite i definicijite na statistikata na nadvore{ nata trgovija.

Podatoci te za izvozot se objavuvaat na f.o.b. a za uvozot na c.i.f. osnova.

Stranski direktni investicii (Tabeli 54, 55, 56 i 57)

I zvor na podatoci e platni ot promet na bankite so stranstvo i carinski te deklaracii.

Vo podatoci te za stranski direktni investicii se evidenti raat: pari~ni vlo`uvawa i povlekuvawa, i vlo`uvawa vo stoka.

Prose~ni devizni kursevi i devizni kursevi na krajot od mesecot (Tabeli 58 i 59)

Prose~ni te godi { ni devizni kursevi se presmetuvaat kako aritmeti~ka sredina od prose~ni te mese~ni devizni kursevi.

Prose~ni te kvartalni devizni kursevi se presmetuvaat kako aritmeti~ka sredina od prose~ni te mese~ni devizni kursevi od dadeni ot kvartal.

Prose~ni te mese~ni devizni kursevi se presmetuvaat kako aritmeti~ka sredina od srednite dnevni devizni kursevi.

Devizen kurs na krajot na mesecot e sredni ot dneven devizen kurs od kursnata lista na NBRM za posledni ot den od mesecot.

Nadvore{ en dolg (tabela 60)

Vo soglasnost so zakonskata regulativa od domenot na deviznoto rabotewe, NBRM e odgovorna i nstii tucija za evidencija na kreditnoto zadol`uvawe so stranstvo i za izvestuvawa koi se odnesuvaat na sostojbata na nadvore{ ni ot dolg na Republika Makedonija.

Vo izve{ tajni te prika`uvawa na sostojbata na nadvore{ ni ot dolg, NBRM ja koristi metodologijata na Mejunarodni ot Monetaren fond, Svetskata banka, Banka za mejunarodni poramnuvawa, Sekretarijatot na Komonveltot, Eurostat, Organizacija za ekonomska sorabotka i razvoj, Sekretarijatot na Pariski ot klub i Konferencija na Obedineti Nacii za Trgovija i Razvoj - Prira~nik za statistika na nadvore{ ni ot dolg, metodologijata na Svetska banka - Prira~nik za sistemsko izvestuvawe na dol`nici te.

Podatoci te se podgotvuvaat na mese~na osnova, vo SAD dolari. Sostojbata na nadvore{ ni ot dolg, dostasanite neplateni obvrski i planot na otplata za nareden period koi se evidenti raat vo originalna valuta se kursiraat vo SAD dolari po devizen kurs na denot na prika`uvaweto na sostojbata na nadvore{ ni ot dolg.

Osnovni izvori na podatoci za izgotvuvawe na izve{ taite od nadvore{ ni ot dolg se bankite vo Republika Makedonija koi imaat ovlastuvawe za rabota so stranstvo i koi vo svoje ime, dokolku se dol`nici sprema stranstvo, ili vo ime na svoite komitenti, dokolku komitenti te se dol`nici sprema stranstvo, ja izvestuvaat NBRM za zemeni te krediti od stranstvo i za prometot po istite.

Tabelata za sostojba na nadvore{ ni ot dolg ja prika`uva sostojbata na dolgot na rezidenti te od Republika Makedonija po stranski kreditori. Vo sostojbata na dolg e vku~ena vkupnata glavni na, dostasanata neplatenata kamata po kamatna stapka na denot na sklu~uvawe na dogovorot za kredit i zadocnetata kamata presmetana od denot na dospevawe na obvrskata do denot na izgotvuvawe na izve{ tajot za sostojbata na nadvore{ ni ot dolg. Dostasanite neplateni obvrski po glavni na i kamata se obvrski koi dospevale vo prethoden period i koi do datumot na prika`uvawe na sostojbata na nadvore{ ni ot dolg ne se plateni, dodeka planot na otplata po glavni na i kamata gi sodr`i oplatite koi dospevaat vo nareden period.

Sosojba na nadvore{ en dolg oddelni stavki

1. OFICIJALNI KREDITORI

Multilateralala

Stavkata multilateralala go prika`uva dolgot na rezidenti te od Republika Makedonija sprema multilateralni te kreditri oddelno, kako i dostasanite neplateni obvrski i proekcija na plawata vo nareden period.

Bilateralni kreditori

Reprogramiran dolg Podatoci koi se odnesuvaat na dogovoreniot reprogram na obvrskite na Republika Makedonija sprema Pariški ot klub na kreditori sklu-en vo juli 1995 godina.

Nereprogramiran dolg Podatoci za obvrskite koi gi pri fati Republika Makedonija so reprogramot so Pariški ot klub na kreditori od juli 1995 godina, a se odnesuvaat na krediti koi gi koristela porane{ na SFRJ. Ovie obvrski se pri fateni so prvobitnite uslovi na otplata odnosno isti te ne se reprogramirani.

Novozaklu-eni krediti: Ovaa kategorija vku-uva podatoci za kreditite koi se sklu-eni posle osamostojuvaweto na Republika Makedonija vrz osnova na bilateralni dogovori.

2. PRIVATNI KREDITORI

Komercijalni banki (Londonski klub): Podatocite gi prika`uvaat obvrskite na Republika Makedonija sprema Londonski ot klub na kreditori vrz osnova na reprogramot postignat so ova grupacija na kreditori vo mart 1997 godina. So ovoj reprogram be{ e postignata reorganizacija na dolgot na rezidenti te od Republika Makedonija sprema privatnite komercijalni banki - stranski kreditori.

Ost anat i: Ovaa kategorija gi prika`uva obvrskite na rezidenti te od Republika Makedonija sprema stranski te pretprijatija-kreditori i obvrskite sprema stranski te banki -kreditori.